

VOYAGA YETMAGANLAR JINSIY DAXLSIZLIGINI MUHOFAZA QILISHNING JINOYAT-HUQUQIY JIHATLARI

Murodova Aziza Mamadjon qizi

Toshkent Davlat Yuridik Universiteti

O'zbekiston, 100047, Toshkent, Yunusobod tumani,

SAYILGOH ko'chasi 35

Telefon: +998 97 631 49 47; +998 71 233 66 36

Annotatsiya: Tadqiqot voyaga yetmaganlarning jinsiy daxlsizligiga jinoiy hujumlarga qarshi kurashishning jinoiy-huquqiy xususiyatlariga bag'ishlangan. Maqsad O'zbekiston Respublikasi milliy jinoiy va ijro qonunchiligida nazarda tutilgan voyaga yetmaganlarning jinsiy daxlsizligiga qarshi qaratilgan jinoyatlarga qarshi kurashning jinoiy-huquqiy va penitentsiar usullarini tahlil qilishdir. Tadqiqotda voyaga yetmaganlarni himoya qilishning xalqaro tashkiliy-huquqiy tajribasi va jinoyat qonunchiligi normalari o'rganiladi. Tadqiqotning asosiy qoidalari va xulosalaridan ilmiy-amaliy faoliyatda huquqbuzarliklar profilaktikasi va voyaga yetmaganlarning jinsiy daxlsizligiga qarshi jinoyatlar to'g'risidagi normalarning samaradorligini oshirish masalalarini ko'rib chiqishda, shuningdek, keyinchalik jinoiy-ijroiya normalarini isloh qilishda foydalanish mumkin.

Kalit so'zlar: Jinoyat huquqi, Ijroiya huquqi, tizim, Jinsiy daxlsizlik, pedofiliya, jinoiy xuruj, pedofil, psixologik yondashuv.

Zamonaviy jamiyatda voyaga yetmaganlarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, jumladan, jinsiy tajovuzdan himoya qilish eng muhim vazifalardan biridir. Bu masala, mubolag'asiz, bolalar va o'smirlar xavfsizligiga tahdid soladigan haqiqiy ijtimoiy ofatga aylanmoqda. Ko'pincha kattalar jinsiy erkinlik va daxlsizlikka tajovuz qiladigan va nafaqat yosh avlodning normal jismoniy va ma'naviy rivojlanishini ta'minlaydigan ijtimoiy munosabatlarga, balki bolaning tabiiy muhitda bo'lish, o'sishi va rivojlanishining ajralmas huquqiga tahdid soladigan jinoyatlarni sodir etadilar. O'zbekiston qonunchiligining ko'pgina tarmoqlari voyaga yetmaganlarni turli noqonuniy tajovuzlardan, xususan, jinoyat va ijro qonunchiligidan himoya qiladi. Jinoyat qonunchiligi, o'z navbatida, bolaning shaxsining normal jismoniy, intellektual va axloqiy shakllanishiga yordam beradigan shartlarni bajarish bilan bog'liq bo'lgan ijtimoiy munosabatlarni himoya qiladi. Jinoyat huquqi, shuningdek, bolani jinoiy xurujlardan himoya qilish vositalaridan biri bo'lib, voyaga yetmaganlarning normal rivojlanishi va tarbiyalanishini ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasining 1994 yil Jinoyat kodeksida (O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi, 1994 yil) voyaga yetmaganlarga nisbatan jinoyatlar

nazarda tutilgan va uni sodir etganlik uchun jinoiy javobgarlik belgilangan¹. Voyaga yetmaganlarni himoya qilish ijro etuvchi qonun hujjatlari doirasida amalga oshiriladi. Uning normalari davlatning jazoni ijro etish tizimini tartibga soladi. Shu nuqtai nazardan, voyaga yetmaganlarning jinsiy daxlsizligini suiiste'mol qilishda (pedofiliya ko'rinishidagi jinsiy imtiyozlarning buzilishi) sudlangan shaxslarga nisbatan jazo bilan birga majburlov va ixtiyoriy tibbiy choralar qo'llanilishining ta'siri asosiy masalalardan biridir.) jazoni bekor qilish yoki uni o'zgartirish to'g'risida. Bugungi kunda, rasmiy statistik ma'lumotlarga ko'ra, voyaga yetmaganlarning jinsiy daxlsizligini buzganlik uchun sudlanganlar soni barqaror o'sib bormoqda. Bu nafaqat huquqni muhofaza qiluvchi organlarning jinoyat sodir etgan shaxslarni qidirish, dastlabki tergov va sudning mustahkam pozitsiyasi bo'yicha samarali faoliyati, balki bunday tajovuzlarning oldini olishda jinoyat-huquqiy vositalar va jazoni ijro etish tizimining profilaktik roli yetarli emasligidan dalolat berishi mumkin.

Bu holatlar, shubhasiz, ko'plab tadqiqotchilarni qiziqtiradi. Jinoyat va jinoiy huquq institutlari doirasida voyaga yetmaganlarning jinsiy daxlsizligiga oid huquqbuzarliklarga qarshi kurashish muammolariga bir nechta ishlar bag'ishlangan. Jinsiy daxlsizlikka qarshi jinoyatlarning kriminologik xususiyatlari va ularning oldini olishning asosiy yo'nalishlari "jinoyat seksologiyasi" asoschisi Deriagin (2008) tomonidan berilgan. Biroq, biz uning nuqtai nazariga to'liq qo'shila olmaymiz. Ayrimlar "pedofil" tushunchasi "jinoyatchi" tushunchasiga teng emas, pedofiliya bioijtimoiy hodisa, jinoyat esa jazo tahdidi ostida Jinoyat kodeksida taqiqlangan ijtimoiy xavfli qilmishdir; bolalarning jinsiy daxlsizligiga qarshi jinoyatlar ko'pincha pedofillar tomonidan emas, balki jinsiy sadistlar tomonidan sodir etiladi, ular uchun jabrlanuvchining yoshi ham, jinsi ham muhim emas.

Huquqiy davlat barpo etish uning kelajagi – yosh avlod xavfsizligini to'la ta'minlamasdan turib mumkin emas. Voyaga yetmaganlarning jinsiy daxlsizligini huquqiy himoya qilishni jinoyat huquqida tartibga solish jamiyat a'zolarining tegishli rivojlanish darajasini ta'minlashning alohida tarkibiy qismi sifatida O'zbekiston uchun muhim ahamiyatga ega. Amaldagi jinoyat qonunchiligiga ko'ra, ko'rib chiqilayotgan harakatlar sohasida ayrim yangiliklar paydo bo'ldi. Qonun chiqaruvchi birinchi navbatda O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksiga ayrim tushunchalarni izohlovchi modda kiritdi. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksiga ko'ra, voyaga yetmaganlarning jinsiy daxlsizligiga qarshi jinoyatlar «O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining zo'rlash, jinsiy xarakterdagi zo'ravonlik, jinsiy aloqa yoki boshqa shahvoniy xarakterdagi harakatlar moddalarida nazarda tutilgan harakatlardir.

---

¹ O'zbekiston Respublikasi jinoyat kodeksi 2021 y.

Amaldagi jinoyat qonunchiligiga kiritilgan ushbu o'zgartirishlar nafaqat voyaga yetmaganlarning jinsiy daxlsizligiga qarshi jinoyatlar guruhining aniq ro'yxatini beribgina qolmay, balki 18 yoshga to'lmagan shaxslarning jinsiy daxlsizligini buzganlik uchun jinoiy javobgarlikni kuchaytirishda ham muhim rol o'ynadi. Qonun chiqaruvchi voyaga etmaganlarga nisbatan zo'ravonlik jinoyatlarini sodir etganlik uchun sanksiyalarni sezilarli darajada kuchaytirdi. Sanksiyalarning maqsadlaridan biri voyaga yetmaganlarning jinsiy daxlsizligiga takroriy tajovuzlarning oldini olishdir. Shu munosabat bilan jazoni ijro etish jarayonida voyaga yetmaganlarning jinsiy daxlsizligini buzganlikda ayblangan shaxslarga nisbatan qo'llaniladigan tibbiy xarakterdagi choralarni ko'rib chiqish maqsadga muvofiq ko'rinadi.

Shunday qilib, bir qator mamlakatlarning kriminalistika fanlari tomonidan ishlab chiqilgan profilaktika choralari va qonun hujjatlarini tahlil qilish va bir nechta xulosalar chiqarishga imkon beradi. Endilikda jinoiy jazo muassasalari va jazoni ijro etish tizimi faoliyati voyaga yetmaganlarga nisbatan jinsiy tajovuzga samarali qarshilik ko'rsatish imkonini bermoqda. Bu samaradorlik ko'p jihatdan turli huquqni muhofaza qiluvchi organlarning ushbu huquqbuzarliklarni sodir etgan shaxslarga nisbatan tibbiy yo'sindagi majburlov choralarni qo'llashda davlatning boshqa sohalari organlari, masalan, Sog'liqni saqlash vazirligi bilan yaxshi muvofiqlashtirilgan o'zaro hamkorligiga bog'liq. Jinsiy erkinlik va shaxsning daxlsizligini himoya qilish sohasidagi xalqaro qonunchilikning tahlili kattalar va voyaga yetmaganlarning jinsiy zo'ravonligi o'rtasidagi farqni ko'rsatadi.

Ko'pgina mamlakatlar qonunchiligining muhim qismida, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksida voyaga yetmaganlarning jinsiy daxlsizligiga qarshi jinoyatlar uchun javobgarlik kuchaytirilgan. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi voyaga yetmaganlarga nisbatan sodir etilgan qilmishlarni aniqlaydi, bu esa ushbu jinoyatlarning belgilarini yaxshiroq shakllantirish va sodir etganlik uchun javobgarlikni oshirishni asoslash imkonini beradi. Voyaga etmaganlarga nisbatan jinsiy jinoyatlar to'g'risidagi normalarni isloh qilish sifatida qonun chiqaruvchilar ixtiyoriy kimyoviy kastratsiyadan foydalanishni, ayrim toifadagi mahkumlar uchun jazoni engillashtirish sharti va bunday qo'llash tartibini ko'rib chiqishi kerak, bu esa bunday jinoyatlarning takrorlanishining oldini olishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasining saylangan Prezidenti Shavkat Mirziyoevning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruzasi. // www.press-service.uz.

2. Mirziyoyev Sh. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. Asarlar. I-jild. – Toshkent: O‘zbekiston, NMIU, 2017. – 592 b.

3. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.

4. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi asosida demokratik islohotlar yo‘lini qat’iy davom ettiramiz // Yangi saylangan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning lavozimga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalari qo‘shma majlisidagi nutqi 2021 yil 6 noyabr

Normativ-huquqiy hujjatlar

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi 2021 y.

2. O‘zbekiston Respublikasi jinoyat kodeksi 2021 y.

3. Mirziyoyev Sh.M. “Sudlar faoliyatini takomillashtirish va odil sudlov samaradorligini oshirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi, 2020 yil 24 iyuldagi PF-6034-sonli farmoni. 2020 y.

4. Mirziyoyev Sh.M. 2022 yil 28 yanvar kungi PF-60 sonli Farmoni bilan tasdiqlangan “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyotlar strategiyasi”.

Internet saytlari:

1. www.lex.uz

2. <http://www.parliament.am/legislation.php>.

3. <http://www.wipo.int/wipolex/ru/text>.